

# לשכנו תדרשו

## המקום אשר יבחר ה'

את פסוקי פרשת ראה שוזרת כחוט השני השאיפה הסופית העומדת בפני הדור הבא אל הארץ: לזכות ולבוא עדי אותו "המקום אשר יבחר ה' אליך לשכן שמו שם". המקום, כך סתם, בהעלם, אולי מפני שלא ניתן באמת לכנות בשם או להורות באצבע על אותו מקום נורא ונשגב בטרם ישלמו התנאים לבחירתו ולקידושו. גם אברהם אבינו יצא לדרכו על פי ההוראה הסתומה "לך לך... אל הארץ אשר אראך"<sup>א</sup>, וגם כשזכה לבוא אל המקום הנורא ההוא לא נתפרש לו שמו, אלא "על אחד ההרים אשר אמר אליך"<sup>ב</sup>. מי ששומע את הקול וצועד בעקבותיו, סופו שיזכה לקרב אל הקודש, לבוא אל אמיתת עניינו ופלאו ליטול חלק במעשה האלוהי המתרקם והולך – "לשכנו תדרשו ובאת שמה".

שנים רבות מאוד אנו מתקיימים לצערנו בלא בית מקדש. אנו מזכירים בתפילותינו את הכיסופים לחידוש העבודה, אנו אבלים על חורבנם של שני בתי המקדש בתשעה באב ובהזדמנויות נוספות, אולם בכל אלו עוד לא באנו להבנת עניינו של בית המקדש ועומק החיסרון שחיינו חסרים בחורבנו.

ראשית יש להבין שבית המקדש איננו רק המקום שבו אנו מקריבים קרבנות. יתרה מזאת, בית המקדש איננו, ואין הוא יכול להיות, מצומצם לתכלית אחת ויחידה. מעצם הגדרתו הוא בית שהכול בו, מרכז ההוויה כולה, שהרי אין לך נקודה אחרת בכל מרחבי הבריאה שהקב"ה בכבודו ובעצמו – מי שהוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו<sup>ג</sup> – מציין אותה כמכון לשבתו, טבורה ומרכזה של המציאות הנבראת על שלל ממדיה, רבדיה והיבטיה.

כיצד הדברים מתבטאים הלכה למעשה?

בית המקדש הוא מקום העבודה, בו עובדים את ה' בסדר עבודת הקרבנות והוא "תל תלפיות" – שכל פיות פונים בו"<sup>ד</sup>, המקום שדרכו עוברות תפילות ישראל והעולם כולו, ככתוב: "כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים"<sup>ה</sup>.

<sup>א</sup> בראשית יב א.

<sup>ב</sup> שם כב ב.

<sup>ג</sup> בראשית רבה סח: ט.

<sup>ד</sup> ברכות ל, א.

<sup>ה</sup> ישעיהו נו ז.

בית המקדש הוא מקום התורה. בלשכת הגזית, שמחציתה בקודש, יושבת הסנהדרין ושולחת קרני אורה של תורה שבעל-פה לכל קצוות תבל.

בית המקדש הוא לבו של העם ומקור חייו. אליו מתכנסים שלוש רגלים בשנה, ובעצם קיומו הוא משכין את השראת השכינה בלבות ישראל, ככתוב "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם". בית המקדש הופך את הפרטים הרבים והמפורדים לציבור שלם, אומה, "ממלכת כהנים וגוי קדוש".<sup>1</sup>

נקודה זו האחרונה איננה שייכת לבית המקדש לבדו, אלא מתרחבת ל"שכנו של מקום", חבלי הארץ הסמוכים לו עד סוף גבולה של ארץ ישראל, והקרוב קרוב – קודם. קדושתה של ארץ ישראל היא הדבק המאחד את נשמות ישראל והופך אותן ל"כלל ישראל". כביכול אין ישראל נקראים אומה אלא כאשר הם יושבים בארצם, ואילו כשהם עקורים ממנה – אין הם אומה.<sup>2</sup> עיקר גדול זה מפרשתנו למדנו, וכאשר יתבאר בשורות הבאות.

### "שכנו של מקום" ועיבור השנה

הגמרא דנה במקום הראוי למושב בית הדין המתכנס לדון בעיבור השנה, ואלו דבריה:

תנו רבנן: אין מעברין את השנים אלא ביהודה, ואם עיברה בגליל – מעוברת. העיד חנניה איש אונו: אם עיברה בגליל – אינה מעוברת. אמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי: מאי טעמא דחנניה איש אונו? אמר קרא: "לשכנו תדרשו ובאת שמה", כל דרישה שאתה דורש לא יהיו אלא בשכנו של מקום.<sup>3</sup>

מוסיף על דברים אלו הרמב"ם, המלמדנו שאין כאן רק מצווה מן המובחר אלא גדר מגדרי המצווה, ושאין כאן רק עדיפות למקום מסוים בתוך שטחי ארץ ישראל, אלא גם קביעה שעיבור השנה יש לו להיעשות בארץ בלבד:

ודע שהחשבון הזה שנמנה אותו היום ונדע בו ראשי החדשים והמועדים, אי אפשר לעשותו אלא בארץ ישראל לבד. אלא בעת הצורך ובהעדר החכמים מארץ ישראל, אז אפשר לבית דין הסמוך בארץ ישראל שיעבר השנים ויקבע חודשים בחוצה לארץ, כמו שעשה רבי עקיבא, כמו שהתבאר בתלמוד. ובזה קושי גדול חזק...<sup>4</sup>

<sup>1</sup> שמות כה ח.

<sup>2</sup> שם יט ו.

<sup>3</sup> "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ" (שמואל ב' ז כג) – ודאי בארץ הם גוי אחד, עמה איקרון אחד ולא אינון בלחודייהו [=עמה, עם הארץ, הם נקראים אחד ואינם לבדם] (זוהר ח"ג צג, ב).

<sup>4</sup> סנהדרין יא, ב.

<sup>5</sup> ספר המצוות לרמב"ם, עשין, קנג.

במבט ראשון, הקביעה שקיימת תלות בין מצוות עיבור השנה ובין המיקום הגיאוגרפי – “לשכנו תדרשו” – מעוררת תמיהה מסוימת. אמת, מדובר במצווה שיש לה השלכות רבות לחיי האומה, ובאופן סמלי ראוי שתתקיים במיקום מרכזי, אך מה מצדיק את הפיכת הסמליות לתנאי מחייב? היכן מצינו מצווה שאין לה שום יחס לעבודת הקרבנות, ואפילו אינה מן המצוות התלויות בארץ, ובכל זאת נדרש מאתנו לקיימה דווקא בקרבתו של בית המקדש, ובעת חורבנו – בתחומה של ארץ ישראל?

בדרך הלימוד קורה לא פעם שעניין מסוים, שנראה על פניו כפרט הלכתי מקומי, מתגלה לאחר העיון כקצה קרחון בלבד, שער לבירור הנוגע ביסודי התורה עצמם. כך הוא בעניין זה, כפי שמתחוויר למעיין בדברי הרמב"ם בשלמותם, וזאת נעשה כעת.

כותב הרמב"ם במצווה קנ"ג ממניין מצוות עשה לשיטתו:

המצווה הקנ"ג היא שציוונו יתברך לקדש חודשים ולחשב חודשים ושנים... והוא אומרו יתעלה: “החדש הזה לכם ראש חדשים”<sup>א</sup>. ובא הפירוש: “עדות זו תהא מסורה לכם”<sup>ב</sup>. כלומר שמצווה זו אינה מסורה לכל איש ואיש כמו שבת בראשית, שכל איש ימנה שישה ימים וישבות בשביעי, עד כשתיראה לכל איש ואיש הלבנה שיקבע היום ההוא ראש חדש או ימנה מניין תוריי ויקבע ראש חדש או יעיין איחור האביב וזולתו ממה שראוי להסתכל בו ויוסיף חודש, אבל מצווה זו לא יעשה אותה לעולם זולת בית-דין הגדול לבד, ובארץ ישראל לבד. ולכן בטלה הראייה אצלנו היום בהעדר בית-דין הגדול כמו שבטלה הקרבת הקרבנות בהעדר המקדש...

אם כן, המושכל הראשון בסוגייתנו הוא ההבנה שמצוות קידוש החודש ועיבור השנה היא מצווה המוטלת על הציבור, ולא על היחיד. במצוות השבת, למשל, אין הדבר כן, אלא כל אדם אחראי למנות לעצמו שישה ימים ולשבות ביום השביעי, הבא לאחריהם. מובן שבדרך כלל אין אנו עסוקים במניין ימי השבוע, משום שהמניין ידוע ומפורסם לכול, אך ייתכנו נסיבות שבהן היחיד עלול להתנתק מן המניין הציבורי, ואזי חלה עליו האחריות לקבוע מהו יום השבת, לזוכרו ולשומר<sup>א</sup>. אמנם מצוות קידוש החודש ועיבור השנה אינה כזו. דרכיה מפורסמות לכול, אם על פי הראייה ועם על פי החשבון, אך הסמכות להחיל את קדושת החודש ולקבוע את עיבור השנה אינה נתונה ליחיד, גם אם הוא מומחה לדבר, אלא לבית הדין הגדול בלבד.

<sup>א</sup> שמות יב ב.

<sup>ב</sup> ראש השנה כב, א.

<sup>א</sup> עיין שבת סט, ב: “אמר רב הונא: היה מהלך במדבר ואינו יודע אימתיי שבת, מונה שישה ימים ומשמר יום אחד”. וכן נפסק להלכה בשו"ע או"ח שדמ: א.

מאליה נשאלת השאלה: כיצד אנו מקדשים חודשים ומעברים שנים בזמננו, כאשר אין בית דין הגדול יושב בארץ ישראל? אם אכן בטלה הראייה, כיצד מוסיף לוח השנה להתקיים? מבאר הרמב"ם:

ובכאן שורש גדול מאוד משורשי האמונה, לא ידעוהו ולא יתבונן במקומו אלא מי שדעתו עמוקה. וזה, שהיותנו היום בחוצה לארץ מונים במלאכת העיבור שבידינו ואומרים שזה היום ראש־חודש וזה היום יום־טוב, לא מפני חשבוננו נקבעהו יום־טוב בשום פנים, אלא מפני שבית־דין הגדול שבארץ ישראל כבר קבעוהו זה היום ראש־חודש או יום־טוב... כמו שבא בפירוש "אלה מועדי ה' אשר תקראו אתם"<sup>ד</sup> – אין לי מועדות אלא אלו<sup>טו</sup>, כלומר שיאמרו הם שהם מועדות, "אפילו שוגגין, אפילו אנוסין, אפילו מוטעין"<sup>טז</sup>, כמו שבאתנו הקבלה. ואנחנו אמנם נחשב היום כדי שנדע היום שקבעו הם – רוצה לומר: בני ארץ ישראל – בו ראש־חודש, כי במלאכה הזאת בעצמה מונין וקובעין היום, לא בראייה, ועל קביעתם נסמוך, לא על חשבוננו. אבל חשבוננו הוא לגלויי מילתא. והבן זה מאוד.

בדורותינו החליף החשבון את הראייה, לא משום שאין אנו יכולים לצאת ולראות ולגבות עדות, אלא משום שאין הסמכות הזו נתונה בידינו. אף על פי כן, יש לנו לדעת שכאשר אנו מחשבים אין אנו סומכים על עצמנו אלא מסתמכים על חשבונם הקדום של חכמי ארץ ישראל. הם שקבעו את השיטה, הם שקידשו מראש את החודשים ועיברו מראש את שנים, ועל שולחנם אנו סומכים.

ועדיין הדברים קשים. מה לחכמי ימי קדם ולמצווה המוטלת על הציבור כעת, בזמן הווה? במשך אלפיים שנות גלות היו תקופות ממושכות שבהן הייתה הארץ ריקה מחכמיה, ורוב מניין ובניין של עולם התורה שרוי היה בחוצה לארץ. אם אכן ארץ ישראל לבדה ראויה לקידוש ולעיבור, כיצד ניתן היה להמשיך בקיום המצווה בתקופות אלו רק על סמך חכמי העבר, "קדושים אשר בארץ המה"?<sup>טז</sup>

עונה הרמב"ם:

ואני אוסיף לך ביאור. אילו אפשר דרך משל שבני ארץ ישראל ייעדרו מארץ ישראל – חלילה לא-ל מעשות זאת, כי הוא הבטיח שלא ימחה אותות האומה מכול וכול – ולא יהיה שם בית־דין ולא יהיה בחוצה לארץ בית־דין שנסמך בארץ, הנה חשבוננו זה לא יועילנו אז כלום בשום פנים. לפי שאין לנו רשות שנחשב בחוצה לארץ ונעבר

<sup>ד</sup> ויקרא כג ד.  
<sup>טו</sup> ראש השנה כה, א.

שנים ונקבע חדשים אלא בתנאים הנזכרים, כמו שביארנו. "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים"<sup>טז</sup>.

דברי הרמב"ם מופלאים. לא זו בלבד שקיום המצווה תלוי בבית הדין הגדול, ודווקא בעת שבתו בארץ ישראל, אלא שעניינו של עיבור השנה קשור בקשר שלא ניתן להתירו עם עצם הקיום הישראלי בארץ. אפשר הדבר שבית הדין הגדול יתבטל, וחכמים אחרים יעברו את השנה. אפשר הדבר, גם אם ב"קושי גדול חזק", שמדורם של אותם חכמים יהיה בחוצה לארץ ולא בארץ ישראל. אך כל זאת בתנאי אחד: שיהיה מניין<sup>17</sup> יהודים בארץ ישראל. רק מניין אחד. כמה מפליא הדבר שבאותם עשרה יהודים רואה הרמב"ם את שארית קיומה של האומה בכללותה, שכן בלעדיו הרי זו מחיית "אותות האומה מכול וכול", מה שלא יעלה על הדעת שיקרה ביום מן הימים.

### כי מציון תצא תורה

יסוד אמוני משמעותי שכזה, "שורש גדול מאוד משורשי האמונה", ודאי לא חידש הרמב"ם מדברי עצמו. במסכת ברכות מביאה הגמרא סיפור מפליא מפי רבי אבהו:

כשירד חנינא בן אחי רבי יהושע לגולה היה מעבר שנים וקובע חדשים בחוצה לארץ. שיגרו אחריו שני תלמידי חכמים, רבי יוסי בן כיפר ובן בנו של זכריה בן קבוטל. כיוון שראה אותם, אמר להם: למה באתם? אמרו ליה: ללמוד תורה באנו. הכריז [עליהם]: אנשים הללו גדולי הדור הם ואבותיהם שימשו בבית המקדש, כאותה ששינו, זכריה בן קבוטל אומר: הרבה פעמים קריתי לפניו בספר דניאל. התחיל הוא מטמא והם מטהרים, הוא אוסר והם מתירים. הכריז עליהם: אנשים הללו של שווא הם, של תוהו הם. אמרו לו: כבר בנית ואי אתה יכול לסתור, כבר גדרת ואי אתה יכול לפרוץ. אמר להם: מפני מה אני מטמא ואתם מטהרים, אני אוסר ואתם מתירים? אמרו לו: מפני שאתה מעבר שנים וקובע חדשים בחוץ לארץ. אמר להם: והלא עקיבא בן יוסף היה מעבר שנים וקובע חדשים בחוץ לארץ? אמרו לו: הנח רבי עקיבא, שלא הניח כמותו בארץ ישראל. אמר להם: אף אני לא הנחתי כמותי בארץ ישראל. אמרו לו: גדיים שהנחת נעשו תישים בעלי קרניים, והם שיגרונו אצלך, וכן אמרו לנו, לכו ואמרו לו בשמנו: אם שומע – מוטב, ואם לאו – יהא בנידוי; ואמרו לאחינו שבגולה: אם שומעין – מוטב, ואם לאו – יעלו לה, –

<sup>טז</sup> ישעיהו ב ג.

<sup>17</sup> כך נראה לומר מדיוק לשונו: "אילו אפשר דרך משל שבני ארץ ישראל ייעדרו מארץ ישראל, ועל זה כתב שלא יקרה הדבר לעולם, "כי הוא הבטיח שלא יימחה אותות האומה מכול וכול", ונראה לומר שאומה היא קהל, ועומדת על מספר מינימלי של מניין יהודים.

אחיה יבנה מזבח, חנניה ינגן בכינור, ויכפרו כולם ויאמרו אין להם חלק באלקי ישראל. מיד געו כל העם בבכיה ואמרו: חס ושלום! יש לנו חלק באלקי ישראל. וכל כך למה? משום שנאמר: "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים"<sup>טז</sup>. בשלמא הוא מטהר והם מטמאין – לחומרא, אלא הוא מטמא והם מטהרין, היכי הווי? והא תניא: חכם שטימא – אין חברו רשאי לטהר, אסר – אין חברו רשאי להתיר! קסברי: כי היכי דלא נגררו בתריה.<sup>יז</sup>

נחזור על תורף המעשה במילותינו, כדי לוודא שהתמונה ברורה היטב: השנים, שנות גלות. מרכז התורה בחוצה לארץ הולך וגדל, וכנגדו מרכז התורה שבארץ ישראל הולך ומאבד מכוחו. חנינא בן אחי רבי יהושע, גדול מרבן שמו, מגדולי הדור וכנראה הגדול שבדור, יורד לחוצה לארץ ומשמש שם כרב, דיין ומנהיג. בין השאר הוא שולח ידיו גם בקידוש החודש ובעיבור השנה, מתוך ידיעה שהאחריות לעיסוק הרגיש הזה ראוי שתיפול על הגדול שבגדולים. מחלוקת מתעוררת כנגדו, גדיים שהניח אחריו בארץ סבורים שכבר נעשו תישיים וכוחם יפה מכוחו, או לפחות יפה ככוחו, ואם כן אין ראוי שתיטול חוצה לארץ עטרה הראויה לארץ.

עד כאן הסיפור דומה למדי לסיפורים רבים אחרים העוסקים במחלוקות. בית המדרש יודע כיצד להתנהל במקרים של דעות שונות: "אלו ואלו דברי אלקים חיים"<sup>יח</sup>, ישנם כללי פסיקה, ישנן סמכויות מחייבות כגון רב מובהק, מרא דאתרא, כך שמלבד מקרים יוצאי דופן ביותר לא שמענו על נידויים וחרמות בעקבות דעה הלכתית שונה.

אמנם לא כך בנידון דידן: שני תלמידי חכמים שוגרו אחרי אותו גדול הדור, ולא נחה דעתם עד שעשו את בית המדרש כולו כמרקחה, טיהרו את מה שטימא כדין והתירו את מה שאסר כדין. לדבריהם, מוטב שיאכלו ישראל טרפות ואל יטעו אחר קידושיו ועיבוריו של אותו חכם גדול. יטמאו ישראל טהרות ואל תיפרץ פרצה כזו בישראל.

על מה החריפות הנוראה הזו? מה לחכמי ארץ ישראל כי נזעקו? כך נשאלו השניים, וזו הייתה תשובתם: אם מקדשים חודשים ומעברים שנים בחוצה לארץ, הרי זו דת חדשה. חד וחלק. אכלו טרפות, טמאו טהרות, עלו להר, בנו לכם מזבח חדש והכריזו: "אין לנו חלק באלקי ישראל". מחלוקת בנושא זה אינה דומה למחלוקת בהלכה פרטית מסוימת, משום שהיא נוגעת בעצם קיומה של האומה ושל תורתה. אין אומה אלא אחת, ואין תורה אלא אחת. ארץ ישראל היא מקור היסוד הלאומי, וממילא היא גם יסוד הסמכות התורנית. כל עוד יש חכם בארץ ישראל הראוי לקדש ולעבר, לו הבכורה. כשאינן בנמצא חכם שכזה, אנו

<sup>יז</sup> ברכות סג, א.

<sup>יח</sup> עירובין יג, ב.

אכן נתונים ב"קושי גדול חזק", כלשון הרמב"ם. במקרה כזה נתונה הרשות לחכמי הגולה לקדש ולעבר, אך גם הם עושים זאת מכוחם של יהודי ארץ ישראל, המקיימים בגופם את נצח ישראל בארצו.

### תורת האומה

ככל הדברים הללו מלמדנו מרן הרב זצ"ל, המבאר את המעשה היסודי הזה ומפיק ממנו כמה וכמה לימודים יסודיים:

"אנשים הללו גדולי הדור הם ואבותיהם שימשו בבית המקדש". גדולת הדור, אם תהיה נובעת רק לפי ערך של האומה בירידתה ושברונה בגלותה, תהיה חסרה הרבה. כי הגלות נוטלת את גדולת הנפש ושאר הרוח. אמנם זה הוא יתרונם של גדולי הדור, שמשתמר בהם כוח כישרון אבותם, שהיו שלמים בנפשם מצד היותם חיים בעת שהייתה האומה כולה חיה וקיימת במעמדה הלאומי ויתרון רוחניותה. ומגדולת אבותיהם ששימשו בבית המקדש השתמרה בהם מעלה ויתרון נעלה מכפי ערך הדור, שכבר נלקה מצד הגלות והפיזור.<sup>2</sup>

הרקע למעשה הוא זמן הגלות, לאחר החורבן, כאשר האומה נמצאת במצב של ירידה רוחנית. במצב כזה, העיניים נשואות אל גדולי הדור, החכמים הראויים לעטרת ההנהגה הציבורית, אלו שבכוחם לנהל את עדת ישראל דרך השנים הקשות ולשמר בתוכם את גחלת התורה, האומה והארץ. משום כך חולק להם רבי חנינא את השבח המתייחס לכהונת אבותיהם בבית המקדש, שכן אם הגלות "נוטלת את גדולת הנפש ושאר הרוח", הרי בנפשם של גדולי הדור משתמר "כוח כישרון אבותם", אותה שלמות נפשית ורוממות רוח ישראלית מקורית שאיפיינה את החיים בזמן שבית המקדש קיים וישראל כולם יושבים בארצם.

"אנשים הללו של שווא הם, של תוהו הם". המעלה השלמה תיגמר באיש שהוא ראוי לעמוד בראש האומה לקבל דבריו ולהימשך אחר משפטי פיו בשני דברים, בהיותו חכם גדול וכביר שכל, שאז חזקה פרטית היא שכל דבריו אמת הם כמשפט; ועוד צריך לזה שיהיה בעל נפש קדושה במעשיו ובמידותיו וברגשי לבו, שאז ראוי הוא להיות למופת וכדאי להימשך אחריו הואיל ויצא דבר מפיו ראוי להוקיר ולכבד, כי מכבוד איש מעלה כזה יימשך הסיודור הטוב הצדק והחסד באומה... ונגד אלה שני העניינים הייתה ההכרזה הקודמת: גדולת הדור שייכה לתורה וחכמה, תועלת יחש האבות בשימושם בבית המקדש – יתרון המידות ואמונת הרוח. על כן כשרצה לבטל ההמשכה אחריהם, אמר ביחש חכמתם "של שווא הם", כי יסוד

<sup>2</sup> עין-אי"ה ברכות ט: שכת.

החכמה באמת ויושר, והשווא הוא הפכס; ונגד יתרון התכונה הנפשית, שראויה להיות מכובדת בהיותה מיושבת בצדק ומידות קדושות עד שראוי שתסכים האומה לשום מקום לדבריהם אפילו בדברים שאין בהם הכרעה ניצוחית של שכל, אמר "של תוהו הם", העדר סידור ממשיך לב שראוי להיות לאבן פינה לדרכי אומה שלמה.<sup>כא</sup>

בשני קריטריונים נבחנים הגדולים הראויים לעמוד "בראש האומה", באמת וביכולת ההנהגה. אמת, משמע: בראש האומה יכול לעמוד רק מי שתורת אמת בפיהו, מי שהוא "חכם גדול וכביר שכל, שאז חזקה פרטית היא שכל דבריו אמת הם כמשפט". יכולת הנהגה, משמע: בראש האומה יכול לעמוד רק מי שמלבד חכמתו בתורה "יהיה בעל נפש קדושה במעשיו ובמידותיו וברגשי לבו", פשוט מכיוון שתכונות אלו מביאות לכך שדבריו יתקבלו גם במקום שאין בהם "הכרעה ניצוחית", בעניין התלויים בשיקול הדעת, שרבים וחמורים הם בהנהגת הכלל. מאיש אשר כזה "יימשך הסידור הטוב הצדק והחסד באומה".

כנגד שתי מעלות אלו שיבח רבי חנינא את אותם חכמים ש"גדולי הדור" הם בחכמתם ושהם ממלאי מקום אבותיהם, ששימשו בבית המקדש, מצד לבבם הטהור. אמנם משראה שהם מתירים את האסור ומטהרים את הטמא, ביקש להסיר מהם עטרות אלו באומרו כי "אנשים של שווא הם", ואין בהם חכמת אמת, וכי אנשים "של תוהו הם", ואין בדבריהם כדי לתקן ולבנות בבניינה של האומה דבר. נענו הם כנגדו ואמרו לו: "כבר בנית ואי אתה יכול לסתור, כבר גדרת ואי אתה יכול לפרוץ". בניין – כנגד עדותך עלינו שחכמים אנו בתורה, וגדר – כנגד עדותך עלינו שיש בנו מכישרון הרוח הראוי לגדור פרוצות ישראל ולהנהיגם בדרך התורה.<sup>כב</sup>

"מפני מה אני מטמא ואתם מטהרים? – מפני שאתה מעבר שנים וקובע חודשים בחוצה לארץ". קדושים מאד המה כל פרטי ודקדוקי תורה, אשרי נזהר בהם ומקיימם באהבה ואוי לו למי שדש בעקביו אפילו דקדוק של מצווה קלה. אמנם שורש קדושת הפרטים צריכה להיות ניכרת מפני שהם ענפי הכלל, שהם באים ממנו ונמשכים אליו, והכלל שכל התורה כולה תלויה בו הוא קיום עם ה' בכל צביונו ותמימותו, שהוא אפשר דווקא בארץ ישראל. על כן, באשר קדושת הזמנים היא

<sup>כא</sup> שם ט: שכה.

<sup>כב</sup> ראה שם: "הם אמנם אמרו לו דבר על אפניו: לעניין המעלה השכלית שייך תואר בניין, 'בחכמה יבנה בית' (משלי כד ג), כל חדר וחדר על פי משפטו ושימוש, כן סמיכת השמיעה למי שמוחזק חכם גדול מפני שכל אחד מדבריו הוא אמת וצדק. ולעניין המעלה המועילה להסכמת העם להימשך אחרי בעלי נפשות קדושות ורמי ערך בצדקתם, שהוא כעין גדר לתוכן הקדושה וההנהגה הישרה של הכלל, 'כבר גדרת ואי אתה יכול לפרוץ'".



היסוד של קיום התורה ועיקריה והוראה שלמה על נצחיותה, שהיא שולטת על הזמנים ואין הזמנים שולטים עליה, צריכה להיות שייכה לארץ ישראל, להורות כי אין אפשר לתורה הקדושה שתוכר בתור דת נפרדת מהתכלית של קיום האומה וגדולתה בכל צדדיה, ורק אז יושפע שפע קודש מהכלל אל הפרטים. אבל בהינטל היסוד, והצד המורה כלל התורה ונצחיותה יוקח מארץ חמדתנו לחוצה לארץ, כאילו היה אפשר להכיר את התורה הקדושה בתור דת נפרדת ונבדלת מהיסוד העיקרי של העמדת ישראל לעם לפני ה' ובארצו, מאין ישאבו הפרטים את כוחם וקדושתם?

וזה הראו לו, בהיותם – למגדר מלתא – בלתי חשים על דיוקי הפרטים, אף על פי שאין שיעור לקדושתם ורוממות ערכם, אבל מקור הערך הזה הנשגב הוא בא רק מקדושת הכלל, מכוח הלאומי המיוחד הישראלי, התלוי בארץ ישראל.<sup>22</sup>

כאמור, אין תורה ישראל אלא לעם ישראל ואין עם ישראל אלא בארץ ישראל. הרמב"ן מכנה את התורה בשם "תורת אלקי הארץ"<sup>23</sup>, ואכן אנו רואים שכשני שלישי ממצוות התורה ניתנות לקיום בארץ בלבד. זהו השורש שממנו חיים כל פרטי התורה, כל ענפיה, סעיפיה ודקדוקיה. אם ימות השורש ח"ו, יתרוקנו גם הפרטים מערכם וממשמעותם. השורש הזה הוא החיבור ההדוק בין התורה לארץ ישראל, "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים". אם חלילה יינתן פתחון פה להשקפה הרואה את התורה כמהות עצמאית, כ"דת" שאין לה יחס אל הלאום ואל האחיזה בארץ, יהיה זה הרס הזהות היהודית-הישראלית-התורנית האמיתית. שלא כבני דתות אחרות, שתורתם תורת הפרט ועל כן אין להם כלל אחד, והם נחלקים ללאומים שונים ולפלגים הנתונים לעתים במלחמה זה עם זה (נוצרי צרפתי ונוצרי אנגלי, וכן על זו הדרך), בישראל אין תופעה כזו יכולה להתחולל. יהודי הוא ישראלי, ישראלי הוא יהודי. התורה נובעת מארץ ישראל, וארץ ישראל היא מקור התורה.<sup>24</sup>

<sup>22</sup> עין אי"ה שם ט: שכו.

<sup>23</sup> רמב"ן לויקרא יח כה, דברים יא יח, בראשית כח כא.

<sup>24</sup> ולכן בכל איבר שהנשמה תלויה בו – הרי שזו סכנה ליצור בו מחלוקת, העלולה להיות הרת אסון. וכשם שזכינו ב"ה ויש לנו מדינה אחת וצבע אחד ומשטרה אחת, כן צריכים אנו לדאוג שתהיה לנו "תורה אחת לגר ולאזרח הארץ", ולכן מרן הרב כל כך טרח בהקמתה של הרבנות הראשית לישראל, שתהיה מוסכמת על רוב גדולי ישראל, ובכך יימנע מאינשי דלא מעלי לחבל בכרם ישראל. חזונו של הרב היה שבכל ענייני הציבור הרבנות הראשית היא שתכריע, היא תסמיך את הרבנים, היא תהיה אחראית על היוחסין, על הקידושין והגירושין ועל הגיור, והיא בסמכותה תקבע מיהו יהודי ומי לא, ובכך נימנע ממחלוקות בעיקרי התורה (איברים שהנשמה תלויה בהם. כשם שאין מחלוקת ביסודות התורה) (היכן היא ארץ ישראל, היכן הר הבית, מהן מלאכות שבת, אילו דברים אסורים באכילה וכו'), כך צריך לדאוג לכך שבענייני היסוד של היהדות במדינה תהיה סמכות אחת. וראה בשיחה "כבוד הרבנות", להלן עמ' 572.

על פי דברים אלו, לא מובן איך ניתן בכלל להעלות על הדעת אפשרות של עיבור שנים וקידוש חודשים בחוצה לארץ. אם כן, כיצד מצינו בכל זאת מצבים של "שעת הדחק" שבהם נעשה הדבר?

ממשיך הרב ומבאר:

"והלא עקיבא בן יוסף היה מעבר שנים וקובע חדשים בחוץ לארץ?" – אם שיסוד התורה הוא לדעת שמגמתה הכללית הוא קיומם של ישראל והפרחתם בארץ ישראל על פי כל כוחותיהם הנפשיים הקדושים, שהם "מורשה קהלת יעקב"<sup>11</sup>, אבל עם זה צריך לדעת שהתורה בקיומה, מצד ביטחונה הנצחי, אינה קשורה בשום מקרה וארץ, כי בחילופי המצבים ונדידת ישראל בעמים במשך גלות ארוכה ומרה עם כל זה תורת ה' אתם. על כן, בהיות עיקר התורה בחוצה לארץ גם אז יתקיים כל דבר כתורה, שאם היו הדברים צריכים דווקא לארץ ישראל גם בהיות גדול העולם בתורה בחוצה לארץ, היה נראה כאילו התורה קשורה בקיומה בארץ ישראל אשר תיבטל חלילה בהינתק ישראל ממנה, ובאמת התורה קיימת לעולם. אלא שצריך להכיר שסיבת נצחיות התורה היא מפני שאנו מובטחים בדבר ה' אשר יקום לעולם ששוב נשוב לארץ חמדה ונהיה שמה לעם סגולה כאשר דיבר ה' לנו. על כן, אם כי אם יכריח הכרח עצם ערכה של תורה יהיה קיומה מכוון גם כן בארץ הגלות, אבל כל האפשר להיות קשר התורה מתיחש אל ארץ ישראל – זה הוא אחד מעיקריה הגדולים.<sup>12</sup>

היסוד הגדול והחשוב שלמדנו, בדבר התלות והקשר הנצחי שבין התורה לארץ ישראל, הוא האמת המלאה והנצחית של תורת ה' וארצו. אמנם ישנו יסוד נוסף, אף הוא אמת לאמיתה, והוא חשוב מאין כמותו לקיום ישראל בשנות הגלות: "התורה קיימת לעולם", וחלילה אין קיום זה בטל עם הינתק ישראל מארצו. משום כך, במצב שבו "עיקר התורה בחוצה לארץ", כאשר "גדול העולם בתורה" שרוי בארץ העמים, יש מקום להבליט את היסוד השני ולדעת בביטחון שהתורה חיה וקיימת גם בהיות ישראל גולים מארצם. אמנם מיד מגיע האיזון הראוי, שאף הוא מוכרח להישמר: "אלא שצריך להכיר שסיבת נצחיות התורה היא מפני שאנו מובטחים בדבר ה' אשר יקום לעולם ששוב נשוב לארץ חמדה ונהיה שמה לעם סגולה". חיי התורה בחוצה לארץ נובעים ונמשכים מן הקשר העצמי שלה לארץ ישראל, שאינו ניתק גם כאשר תמורות הגלות מרחיקות את ישראל מעליה. ההבטחה להיות לעם סגולה בארץ הקודש היא הבטחת נצח, ומכוחה באים חיי הנצח של התורה.

<sup>11</sup> דברים לג ד.

<sup>12</sup> עין-אי"ה שם ט: שכז.